Ahîlik, Türk kültürünün en önemli yapı taşlarından birisidir. Bu itibarla Türk kültürünün bütün değerlerine önem veren ocağımız, Ahilik konusunda da Ahi Evran yılında kayıtsız kalamazdı.

Bu itibarla elinizdeki kitabı Ahilik konusunda çalışmalarıyla tanınmış Türkiye'nin önemli bilim adamlarının ve araştırmacılarının makalelerini bir araya getirerek okurların istifadesine sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

Bu kitabı hazırlamaktan gayemiz, Ahîliğin geçmişte kalıp devrini tamamlamış bir değer olmaktan ziyade günümüze de söyleyeceği çok şeyler bulunduğuna olan inancımızdır. Bu itibarla bu kitapta bulunan makalelerin alan çalışanları için kayda değer bir birikim olduğu gibi bu hususta da değerli hizmetleri olacağını düşünüyoruz.

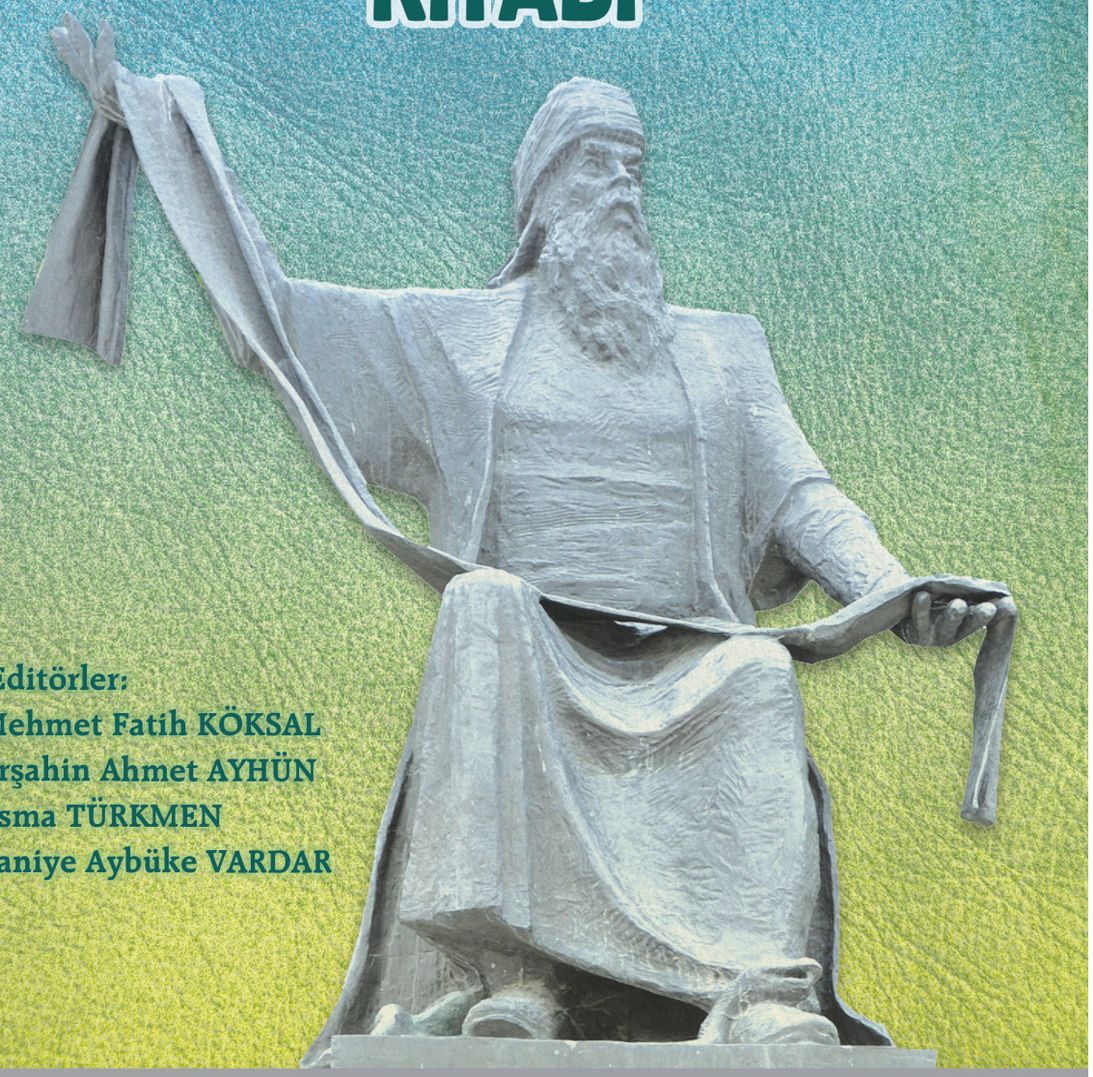
Elinizdeki kitapta yer alan makaleler Ahiliğin geçmişteki yaşanış şeklinden Ahi Evran'ın hayatına dair derlenen orijinal bilgilere ve günümüze yansımalarına değin çok farklı alanları ihtiva ediyor. Bu çalışmanın Ahilik araştırmalarına ve bütün bilim kamuoyuna yararı olması ümidiyle…

Prof. Dr. Nedim ÜNAL

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KÖPRÜ AHÎLİK ve AHÎ EVRAN KİTABI

Geçmişten Geleceğe Köprü

AHÎLİK ve AHÎ EVRAN KİTABI

|Editörler:
Mehmet Fatih KÖKSAL
Erşahin Ahmet AYHÜN
Esma TÜRKMEN
Saniye Aybüke VARDAR

Geçmişten Geleceğe Köprü

AHİLİK ve AHİ EVRAN KİTABI

Editörler

Mehmet Fatih KÖKSAL

Erşahin Ahmet AYHÜN

Esma TÜRKMEN

Saniye Aybüke VARDAR

Eskişehir 2022

Türk Ocakları Eskişehir Şubesi Yayını

Geçmişten Geleceğe Köprü
AHİLİK ve AHİ EVRAN KİTABI

Editörler
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL
Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN
Arş. Gör. Esma TÜRKMEN
Saniye Aybüke VARDAR

ISBN 978-605-72073-1-9

Mizanpaj
Dr. Erşahin Ahmet AYHÜN

Kapak
Hasan KINIK

Baskı
Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Basım Yeri ve Tarihi
Eskişehir 2022

Adres
Türk Ocakları Eskişehir Şubesi
Dede Mahallesi Sivrioğlu Sokağı Nu: 2 Odunpazarı / ESKİŞEHİR
eskisehir@turkocaklari.org.tr – turkocagi26@gmail.com

Telefon
+90 222 221 41 41 - +90 531 783 65 65

Bu kitapta ifade edilen görüşler sadece yazarlarına ait oup, Türk Ocakları Eskişehir Şubesi'nin resmi görüşlerini yansıtmamaktadır.

TAKDÎM

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması bana göre hâlâ mûcizevî hâdise, bu hâdiseyi tam mânâsıyla idrâk edebileceğimizi zannetmiyorum. Dandanakan'dan îtibaren girdik bu topraklara (1040) ve kısa bir zamanda bu coğrafya Müslüman Türk yurdu hâline geldi. Bu hâdiseyi gerçekleştirenler Mevlâna'ydı, Hacı Bektâş'tı, Ahî Evrân'dı. Onlar Anadolu'yu nakış nakış dokudular ve Müslüman Türk yurdu haline getirdiler.

Bütün bunların yanında Ahî Evrân'ın yaptıkları ise çok farklıdır. Bu eserde ilim insanları, ilim adamları bunları dile getirecekler; ama özellikle ben o arkadaşlarımdan istirhâm ediyorum, mesele bilinenleri tekrar etmek, bir daha bir daha konuşmak değil, acaba Ahî Evrân'dan hareketle bugüne ve insanlığa neler söyleyebiliriz; ekonomiye, tahkîme, uyuşmazlığa ne söyleyebiliriz? Bütün bunlardan hareketle insanlığa ve Türk insanına Türk milletine neler söyleyebiliriz? Mesele çağa yeni şeyler söyleyebilmek; kendi birikimimizden hareketle, kendi varlığımızdan hareketle, yeni bir medeniyet anlayışıyla yeni şeyler söyleyebilmek. Evet, çağı anlayamıyorsak kendi birikimlerimizden hareketle çağa yeni bir şeyler söyleyemiyorsak yeni bir medeniyet söylemi ortaya koyamıyorsak eğer; donmuş, donuklaşmış, arkaik hale gelmiş 700 sene önceki bilgileri tekrardan başka bir şey yapmamış oluruz. O sebeple, acaba Mîmar Sinan yaşasaydı bugün bugünkü malzemelerle, bugünkü kültürle, bugünkü üslûpla nasıl bir mimarî câmi veya köprü ortaya koyardı? Ahî Evrân yaşasaydı eğer bugün, insanlığa neler söylerdi?

Bugünkü insanlığın karşılaştığı çok farklı şeyler var. Ahî Evrân'a bakıyorsunuz, bacıyân-ı rûm diyor. Bundan 700 sene önce kadın her şeyin, Kayseri'nin, Kırşehir'in, Nevşehir'in içerisinde. Batı ondan 300-500 sene sonra kadının ve insanın ne olduğunu anlamaya başladı. Öyle bir Ahî Evrân var. Bir kısmı destan, bir kısmı efsâne belki. Ama Ahî Evrân var, ortaya koyduğu veya daha önceden gelen ahîlik diye bir şey var.

Bugün biz Ahîliği nasıl anlamalıyız, Ahîlikle ilgili ne söylemeliyiz? Ahîlik anmaları nohutlu pilav, şerbet ikram etmekle sınırlı mı kalmalı? Ahî Evrân'ın insanlığa yeni bir medeniyet anlayışı, yeni bir medeniyet tasavvuru getirdiği konusunda farklı şeyler mi söyleyebilmeli? Yok değil ise Ahî Evrân'a kalan, arkaik hâle gelen, donuk hâle gelen birtakım şeyleri tekrarlamaya devâm mı edeceğiz. Elbette onları da konuşacağız, onların yaptıklarını, ettiklerini de konuşacağız. Zâviyelerle konuşacağız ama bizim kendi medeniyetimizden, kendi kültürümüzden hareketle bugün insanlığa neler söylememiz

gerektiğini de tespit edip söyleyeceğiz. Biz bunları söyleyemiyorsak o takdirde yaya kalırız, yolda kalırız.

Ümit ederim bu çalışmamız bütün bunlara belli ölçüde yol açacak. Mâlûmunuz olduğu üzere UNESCO Türkiye Millî Komisyonu şimdiye kadar bizim meselelerimize, bizim kültürümüze çok fazla sahip çıkar değildi; sanki önceki medeniyetlerden sorumlu idi. Ama, Öcal kardeşimden îtibâren UNESCO Türkiye Millî Komisyonu; kendi kültür değerlerini, özellikle somut olmayanları, ortaya çıkarıyor dünyaya takdîm ediyor. Nitekim, önümüzdeki sene Süleyman Çelebî ve Birûni yılı olarak 2022 bizim gündemimize ve dünyanın gündemine gelmeye başlayacak. Çok şükür UNESCO bugün bunu algılamış ve Mayıs ayında Yûnus, Ağustos ayında Hacı Bektâş sempozyumlarını yaptık ve yine Sayın Cumhurbaşkanımızın da himâyesine aldığı bu üç büyükten Ahî Evrân Bilgi Şöleni'ni gerçekleştirdik.

Bu eserin vücûda gelmesinde, ete kemiğe bürünmesinde emeği olan kıymetli editörler ve yazarlardan Allah razı olsun, emek verdiler, çalışıp, çabaladılar, kendilerine bir kere daha teşekkür ediyor; şükranlarımı iletiyorum. Ayrıca katkılarından dolayı Eskişehir Vâlisi Erol Ayyıldız Beyefendiye, Anadolu Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Betül Demirci Hanımefendiye, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa Yıldırım'a, Eskişehir Ticâret Odası Başkanı Metin Güler'e ve Eskişehir Esnâf ve San'atkârları Odaları Birliği Başkanı Ekrem Birsen'e teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Nedim ÜNAL
Eskişehir Türk Ocağı Başkanı

TAKRÎZ

"Elini Açık Tut, Kapını Açık Tut, Sofranı Açık Tut" davetiyle hepimizi bir gönül sofrasına davet eden ahîliğin geleceğe taşınması temennisiyle başta Ahî Evran olmak üzere bu topraklarda birliği, huzuru, kardeşliği tesis etmiş bütün Ahilerimizi rahmet, minnet ve şükranla yâd ediyor; Ahîlik kültürünü, değerlerini günümüzde de yaşatan tüm esnaf ve sanatkârlarımıza; kıymetli Eskişehirli hemşehrilerime ve bütün okurlarımıza selam ve saygılarımı sunuyorum.

Ahîlik Teşkilatı, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması sürecinde; Osmanlı Devleti'nin temellerinin atılmasında; milletimizin birbirine kenetlenmesinde, birlik ve beraberliğinde de önemli roller oynamıştır. Çalışma yaşamını iyi insan meziyetlerini esas alarak düzenleyen ahîlik geleneğinin ticaret hayatının gelişmesinde önemli katkısı olmuştur.

Günümüze kadar etkilerini devam ettiren ahîlik anlayışı için ahlâkın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin, kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzen olduğunu düşünüyoruz. Bu bakımdan ahîliğin bizler için önemi oldukça büyüktür. Ahîlik Teşkilâtı'nın temel amacı toplumda huzur ve barışı temin etmektir. Çünkü 'Ahîlik' kardeşlik demektir. Bu amaç doğrultusunda Ahî Evrân-ı Velî, meslek erbabına dürüstlük, güvenirlilik, kul hakkı, helâl lokma, çalışma, yardımlaşma, paylaşma gibi ahlâkî erdemleri aşılamaya çalışmıştır.

Vicdanını kendi üzerine gözcü koyan, helalinden kazanan; kalbi Allah'a, kapısı yetmiş iki millete açık sanat erbapları yetiştiren ahiliğin teşkilatlandığı ilk illerden biri de erenler şehri Eskişehir'dir. Şehrimizin mayasında, nice ahînin emeği ve alın teri mevcuttur. Şunu asla hatırımızdan düşürmemeliyiz ki ahîlik sadece mesleki bir kuruluş değil aynı zamanda iyi ahlâk ve değerlerimizin kurumlaşmış hâlidir.

Horasan erenlerinin ektiği fütüvvet tohumları Anadolu'da ahîlik şeklinde boy vermiş; *"elini, belini, dilini korumak"* şeklinde beliren ahlak ilkesi sosyal, ekonomik, siyasi boyutları ile geniş perspektifte bir "yaşama edebi"ni inşa etmiştir. Nitekim ahîliğin eğitim vizyonunda sadece mesleki anlamda başarılı bireyler değil, aynı zamanda değerleriyle kuşanmış bir ruh güzelliğine sahip nesiller vardır. Bu bakımdan ahîlik kültürünü geleceğe aktarmamız; kültür ve medeniyetimizin bekası için hayatî önem arz etmektedir.

Yalnızca ekonomide ve ticarî alanda değil kültürümüzün harcına kattığı dayanışma ve birlik ruhu ile kapısı her türlü sevgisizliğe, kötülüğe ve ötekileştirmeye kapalı ahîlik günümüzde de muhafaza edilen ve muhafaza etmemiz gereken değerlerimizdendir. El ele vererek ülkemizi her alanda geliştirmeye devâm etmek ümidiyle günümüzün ahîleri olarak gördüğüm kıymetli esnâf ve sanatkârlarımıza, bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasında ve eserin meydana gelmesine katkı sunan her yüreğe teşekkürü borç bilirim.

Erol AYYILDIZ
Eskişehir Valisi

İÇİNDEKİLER

TAKDÎM ..... İİİ

TAKRÎZ V

İÇİNDEKİLER ..... Vİİ

ÖNSÖZ ..... Xİ

EKMEĞİN TARİHÇESİ
ALİ İHSAN ÖBEK 1

TÜRK ROMANINDA AHİ EVRAN
NURULLAH ÇETİN 23

***ŞAKÂ'İKU'N-NUMÂNİYYE* VE ZEYİLLERİNDE AHİ LAKAPLI KİŞİLER**
RAMAZAN EKİNCİ 39

İLK ARAPÇA FÜTÜVVETNÂMELERDEN İBNÜ'L-Mİ'MÂR'IN (Ö. 1244) *KİTÂBÜ'L-FÜTÜVVE*'SİNE GÖRE FÜTÜVVETE GİREMEYECEK ZÜMRELER
BÜNYAMİN AYÇİÇEĞİ 53

***ŞEYH SEYYİD HÜSEYİN B. ŞEYH SEYYİD ALİ FÜTÜVVETNÂMESİ*'NE DAİR**
MEHMET SAFFET SARIKAYA 63

MOLLA HÜSEYİN VÂİZ-İ KÂŞİFÎ'NİN *FÜTÜVVET-NÂME-İ SULTÂNÎ* ADLI ESERİ
MİLAD SALMANİ 77

SÜMERLERDE ESNAFLIK VE AHİLİKLE KARŞILAŞTIRILMASI
MUZAFFER AYDEMİR 89

ŞEYH ZÂHİD GEYLÂNÎ'NİN AHİLERLE MÜNASEBETLERİNE DAİR BAZI TESPİTLER
NAMİQ MUSALI 105

BİRİNCİL BİR SAFEVİ DÖNEMİ KAYNAĞI OLAN *SAFVETÜ'S-SAFÂ*'DA AHİLER
İLGAR BAHARLU 115

ANKARA AHİLER YÖNETİMİNİN (1290-1354) İDARE TARZINA İLİŞKİN TARTIŞMALAR
MAHMUT BOLAT 125

KASTAMONU'DA AHİ ZAVİYELERİ
FAHRİ MADEN 137

GİRESUN'DA AHİ OCAKLARI
BEYHAN KESİK 163

HACI BEKTAŞ VELÎ İLE AHİ EVRAN İLİŞKİSİNE DAİR BAZI DÜŞÜNCELER
HARUN YILDIZ 173

ANLATICIDA DÖNÜŞÜM: FÜTÜVVET VE OZANDAN MEDDAHA ANLATICI
İSMET ÇETİN 187

KUŞAK VE KUŞAK BAĞLAMAYA SİMGE, ANLAM VE İŞLEV ODAKLI BİR YAKLAŞIM
MEHMET AÇA 197

AHİLİK VE NİĞDE / BOR'DA TARİHİ MESLEKLERİN SON TEMSİLCİLERİ
NAMIK ASLAN 209

KIRŞEHİR MERKEZLİ AHİLİK ÇALIŞMALARI VE AHİLİĞİN BUGÜNE GELMESİNDE KIRŞEHİR'İN YERİ
SALAHADDİN BEKKİ
(MA) ENİS YALÇIN 221

HIZIR ŞEYYÂD'IN *EBÛ MÜSLİMNÂME*'SİNDE AHİLER VE AHİLİK
MEVLÜT İLHAN 233

SÛRNÂMELERDE AHİLİK VE AHİ EVRAN
SERPİL MUTLU KIRLI 245

AHİ ŞECERENÂMELERİNDEKİ "PİRLİ MESLEKLER" ÜZERİNE TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER
M. FATİH KÖKSAL 269

AHİ ŞECERENÂMELERİNDE KUTSANAN BİR MESLEK OLARAK DEBBAĞLIK VE BUNUN SEBEPLERİNE DAİR DÜŞÜNCELER
ORHAN KURTOĞLU 287

İLAHİ BİLGİDEN İNSANİ BİLGİYE: MESLEK PİRLERİ VE PİRLİK MÜESSESESİ
MEHMET ÇERİBAŞ 297

AHİ EVRAN'A AİT NASREDDİN, NÂSIREDDİN, NASÎREDDİN LAKAPLARI ÜZERİNE
HAYRİ KAPLAN 309

FÜTÜVVETNÂMELERDE KAVRAM HARİTASI: SABUNCUOĞLU ŞEREFEDDİN VE HOCA CÂN ÖRNEĞİ
AHMET CAHİD HAKSEVER 315

TARSUSLU DÂ'Î'NİN MANZUM FÜTÜVVETNÂME'SİNDE DİNÎ MUHTEVA
ABDÜLMECİT İSLAMOĞLU 331

ÇORUM GAZETESİ'NDE (1922) BİR YAZI DİZİSİ "ESKİ AHİ ZAVİYELERİ VE ESNAF LONCALARI"
CAVİT GÜZEL 373

AHİLİĞİN BELEDİYECİLİK OLARAK TEFSİRİ
YUSUF TURAN GÜNAYDIN 387

AHÎLİĞİN EĞİTİM FELSEFESİ
H. ÖMER ÖZDEN 395

ÖNSÖZ

Türk milletinin Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdığı kültür değerlerinden biri de "Ahîlik"tir. Arap fütüvvetiyle Anadolu'da tanışan Türklerde öteden beri alplik ve akılık üstün değerlerdendi. Esas itibarıyla ahlaki bir gençlik teşkilâtı olan fütüvvet teşkilâtıyla özdeşleşen akılık, Anadolu'da Ahîlik adıyla güçlü bir teşkilât hâlini aldı.

Hususiyle Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve ilk asırlarında en haşmetli devrini yaşayan Ahîlik kurumu, türlü tarihî, siyasi ve iktisadi gelişmeler karşısında zaman zaman eski önemini yitirmiş ise de 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını fiilen devam ettirmiştir. Akılık / Ahîlik ruhu Türk milletinin âdeta kültür genlerine işlemiştir. Bu bakımdan bir organizasyon olarak günümüzde fiilen mevcut değilse de bir değerler manzumesi olarak Ahîliğin cömertlik, dayanışma, dürüstlük, fedakârlık ve feragat gibi hasletleri Türk insanının bünyesinde elân mevcuttur. Bütün mesele -belki de durağan hâldeki- bu ruhu canlandırmak, yaşanan hayata tatbik etmek ve bunu bütün bir toplum kalkınmasının güçlü bir manivelası olarak değerlendirebilmektir. Bu itibarla Ahîlik konusu aynı zamanda bir "devlet meselesi"dir. Son zamanlarda devlet katında Ahîliğe duyulan ilgi ve verilen önem oldukça artmışsa da bunu yeterli göremeyiz. Zîra, bilvesile ifade ettiğimiz gibi "Ahîlik Türk toplumunun kurtuluş reçetesidir." Bu bakımdan, başta üniversitelerimiz olmak üzere devletin bütün kurumlarının bu konuyu her biri kendi zaviyesinden ele alması, değerlendirmesi ve kendi bünyelerine tatbik hususunda gayret içinde olması elzemdir.

Topluma her cihetten kılavuzluk etmek, onu yönlendirmek ve aydınlatmakla sorumlu ilk kurum "üniversite"dir. Bu hususta üniversitelerimizin ve sosyal bilimlerin hemen her alanında çalışan akademisyenlerimizin üzerinde ağır, zorlu, aynı zamanda kaçınılmaz bir mükellefiyet vardır. Ahîliğin değinilmemiş yönlerini ele almak, farklı açılımlar ortaya koymak, geçmişteki Ahîlik ilke ve anlayışının güncel şartlarda günümüz insanıyla buluşmasını sağlamanın yollarını aramak ve bulmak üniversitenin; bunu uygulama sahasına sokmak da devletin diğer kurumlarının ve sivil toplumun görevidir.

UNESCO ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından Ahî Evrân Yılı îlan edilen 2021 yılı, bu hedefe yaklaşma adına çok güzel bir fırsat oluşturdu. Ne var ki, bu fırsatın yeterince değerlendirildiğini söyleyemeyiz. Özellikle konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin, daha açık söyleyecek olursak ticaret odaları ve esnaf odalarının Ahî Evrân Yılı etkinliklerine anlaşılmaz bir şekilde mesafeli durduklarını, keza başta Ticaret Bakanlığı olmak üzere konuyla doğrudan ilgili kimi devlet kurumlarının da beklenen desteği sağlamadıklarını üzülerek müşâhade ettik. Konuya hâkim bilim insanlarınca her

ilde irili ufaklı seminerler, paneller, konferanslar, kongreler, çalıştaylar düzenlenebilir, yılın her haftası, ülkenin her karış toprağında zengin etkinliklerle değerlendirilebilirdi. Yine Ahîliği tanıtmak amaçlı tiyatrolar, konserler, türlü yarışmalar gibi daha geniş halk kesimlerine hitap eden etkinlikler düzenlenebilirdi. Bunlar pek az şehirde ve maalesef çok az yapıldı.

Bu hususta vazifesini bihakkın yerine getiren bir il olarak Eskişehir'in öne çıktığını, Eskişehir'in de bunu hususen Türk Ocakları'nın samimi gayret ve organizasyonuyla yaptığını bir farklılık olarak vurgulamak icap eder. Malum olduğu üzere 2021 yılı aynı zamanda Yunus Emre ve Hacı Bektâş Velî Yılı olarak da kabul edilmişti. Türk irfanının diğer iki ereniyle birlikte Ahî Evrân'a dair de uluslararası bilim sofrasını kuran Eskişehir, Ahî Evrân Yılı'nı en güzel şekilde değerlendirmekle kalmadı, elinizdeki kitapla Ahilik literatürüne değerli bir armağan da sunmuş oldu.

Elinizdeki kitapta pekçoğu daha önce Ahîlik, Ahî Evrân ve fütüvvet gibi konularda önemli çalışmalara imza atmış akademisyen ve araştırmacıların makalelerini bulacaksınız. Bu kitaba katkı veren hocalarımızı atıf yapma konusunda bağlayıcı şartlar getirmek yerine tercih ettikleri usulülleri kullanmalarını yeğledik. Dikkatli okurların gözünden kaçmayacak farklılıkların sebebi budur. Ancak, makalelelerin kaynakçalarında okura kolaylık sağlamak adına bir birlik sağlamayı uygun bulduk.

Bu vesileyle başta bu çalışmaya yazılarıyla katılan hocalarımız olmak üzere, Eskişehir Valisi Erol Ayyıldız'a, Eskişehir Türk Ocağı Başkanı Prof. Dr. Nedim Ünal ve yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Topal'a, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yunus Emre Araştırmaları Merkezi Müdürü Prof. Dr. Kamil Sarıtaş'a ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Arş. Gör. Dr. Duygu Tanıdı'ya ve emeği geçen herkese teşekkür etmeyi bir görev biliriz.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN

Arş. Gör. Esma TÜRKMEN

Saniye Aybüke VARDAR

İLK ARAPÇA FÜTÜVVETNÂMELERDEN İBNÜ'L-Mİ'MÂR'IN (Ö. 1244) *KİTÂBÜ'L-FÜTÜVVE*'SİNE GÖRE FÜTÜVVETE GİREMEYECEK ZÜMRELER

Bünyamin AYÇİÇEĞİ[*]

Özet: Sülemî'nin (ö. 1021) ve Kuşeyrî'nin (ö. 1072) Arapça olarak kaleme aldığı ilk fütüvvetnâmeler, İslam ahlakını özümsemiş ideal bir müslümanı tarif etmekte; âyetlerden ve hadislerden hareketle örnek insan modeli ortaya koymaktadır. Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînillâh (1180-1225) da fütüvveti bir sosyal kurum olarak düzenleme yoluna gitmiş ve bunun için çeşitli eserler yazdırmıştır. Böylece tasavvufî fütüvvet anlayışını ortaya koyan ilk dönem eserlerinden hareketle fütüvveti bir kurum olarak tarif eden, bu kurumun şartlarını ortaya koyan risaleler kaleme alınmaya başlamıştır. Bunlardan ilki de Şeyh Şihâbüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî'ye (ö. 1234) ait *Risâletü'l-Fütüvve* adlı eserdir. İbnü'l-Mi'mâr el-Bağdâdî de bu dönemde, fütüvvet düşüncesinin bir kurum olarak yayılması sürecine katkı sağlayan önemli fikir adamlarından biri olarak öne çıkmaktadır. İbnü'l-Mi'mâr, İlk Arapça fütüvvetnâmelerden olması bakımından önem arz eden eseri *Kitâbü'l-Fütüvve*'yi, Şihâbüddin es-Sühreverdî'yle yakın dönemde kaleme almıştır. Bu çalışmamızda müellif hakkında muhtasar bilgi verildikten sonra eserin içeriğine temas edilmiştir. Ardından on bölümden oluşan *Kitâbü'l-Fütüvve*'nin dördüncü ve kısmen beşinci bölümlerinde yer alan fütüvvete giremeyecek zümreler anlatılmıştır. Sonuç bölümünde ise fütüvvetle ilgili ilk dönem kaynak eserleriyle İbnü'l-Mi'mâr'ın eseri, fütüvvete giremeyecek zümreler bakımından mukayese edilmiş ve elde edilen sonuçlar ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: İbnü'l-Mi'mâr el-Bağdâdî, *Kitâbü'l-Fütüvve*, Fütüvvete Giremeyecek Zümreler

Groups Not To Be Included In Futuwwa According to the *Kitâb al-Futuwwa* of İbnü'l-Mi'mâr (d. 1244), One of The First Arabic Futuwwanames

Abstract: The first futuwwanames written by Sülemî (d. 1021) and Kuşeyrî (d. 1072) in Arabic describe an ideal Muslim who has assimilated Islamic moral values, presenting an exemplary human model based on verses and hadiths. Abbasi Caliph Nâsir-Lidinillâh (1180-1225) also engaged in organizing futuwwa as a social institution and had various works written for this purpose. Thus, based on the early works of the sufi understanding of futuwwa, treatises describing futuwwa as an institution and revealing the conditions of this institution began to be written. The first of these

[*] Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fak., bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr, https://orcid.org//0000-0002-6576-0786.

was a work called *Risâle al-Futuwwa*, which belongs to Şeyh Şihâbüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî (d. 1234). İbnü'l-Mi'mâr al-Bağdâdî stands out as one of the important intellectuals who contributed to the process of spreading the idea of futuwwa as an institution in this period. İbnü'l-Mi'mâr wrote *Kitâb al-Futuwwa*, which is important in terms of being one of the first Arabic futuwwanames, in a period close to Şihâb al-din al-Suhreverdî. In this study, after giving concise information about the author, the content of the work was touched on. Then, the groups that could not be included in the futuwwa mentioned in the fourth and partially fifth chapters of *Kitâb al-Futuwwa*, which consists of ten chapters, are explained. In the conclusion part, the first period source works on futuwwa and the work of İbn al-Mi'mâr are compared in terms of groups that could not be included in the futuwwa and the results are revealed.

Keywords: İbnü'l-Mi'mâr el-Bağdâdî, *Kitâb al-Futuwwa* Groups Who Could Not Be Included In Futuwwa.

İbnü'l-Mi'mâr'ın Hayatı ve Eserleri

Künyesi Ebû Abdullah, lakabı Kemâleddin olan müellifin tam adı Muhammed bin Ebi'l-Mekârim bin Hasan bin Câmi' bin el-Mi'mâr'dır. Bağdatlı olan müellif, İbnü'l-Mi'mâr el-Bağdâdî olarak şöhret bulmuştur. Tam olarak ne zaman doğduğu bilinmese de eserlerinden hareketle onun 605/1208-1209 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır (et-Tavîl, 2021, 10-12). Müellif, 5 Cemaziyelevvel 642/9 Ekim 1244 Pazar gecesi Bağdat'ta vefat etmiştir (et-Tavîl, 2021, 10-12).

Kaynaklarda kendisinin on bir tane eser kaleme aldığı ve bunlardan sadece üçünün günümüze ulaştığı yazılıdır. Birçok farklı konuyla ilgili yazdığı *el-Bürhânü fî İlmi'l-Kur'ân, el-İlmü ve'l-Amel, el-İlm, el-Münâzarâtü fi'l-Es'ileti ve'l-İ'tirâzâti alâ envâ'i'l-İstidlâlât, Nihâyetü'l-Emel fî İlmi'l-Cedel, Usûlü'l-Ulûm, el-Akl, el-Hudûd* adlı eserleri henüz ele geçmemiştir. Eldeki üç eseri, çalışmamızın da konusu olan *Kitâbü'l-Fütüvve*'den başka *Muhtasaru Nihâyeti'l-Emel fî İlmi'l-Cedel* ile *Risâletün fi'l-Farki beyne'l-Hakîkati ve'l-Mecâz*'dır (et-Tavîl, 2020, 433-434; et-Tavîl, 2021, 13-16).

Kitâbü'l-Fütüvve'nin Önemi ve İçeriği

Eserin bilinen tek nüshası Almanya Tübingen Üniversitesi Kütüphanesi 184 numarada kayıtlıdır. Nüsha 83 varak olup nesih hatla kaleme alınmıştır. Ferağ kaydına göre eser, müellifin vefatından yaklaşık 200 sene sonra Rebiülahir 844/Ağustos 1440'ta Muhammed bin Eyyüp bin Muhammed tarafından

istinsah edilmiştir. Bu nüshadan hareketle Bağdat'ta yayımlanan eser (Mustafa Cevad vd., 1958), tarafımızca tercüme edilip yayıma hazırlanmaktadır.

Eserin telif tarihi belli değildir. Ancak içeriğinden hareketle *Kitâbü'l-Fütüvve*'nin Abbasi Halifesi olan ve fütüvvet teşkilâtını yeniden düzenleyip yaygınlaşmasını sağlayan Nâsır Lidînillâh hayattayken yazıldığı ve kendisine sunulduğu söylenebilir. Bu açıdan eser ayrı bir önem kazanmaktadır.

Kitâbü'l-Fütüvve, mukaddimeden başka on bölümden oluşur. Birinci bölümde fütüvvetin anlamı ve kapsamı; âyetlerden, hadislerden ve çeşitli eserlerden hareketle anlatılır. İkinci bölümde fütüvvetin nasıl ortaya çıktığı, asıl anlamı, şeriattaki yeri ele alınır. Üçüncü bölümde fütüvvetin ve fetânın hususiyetleri ile ilgili Hasan-ı Basrî (ö. 728), Tirmizî (ö. 892) gibi otuz önemli isimden alıntılar yer alır. Dördüncü bölümde fütüvvete girmenin ve fütüvvetin sıhhatinin şartları anlatılır. Beşinci bölümde ise dördüncü bölümde anlatılanlar detaylandırılır ve fütüvvete zarar veren hususlar zikredilir. Altıncı bölümde fütüvvet kurumunda kullanılan nakîb, şedd, vekîl gibi toplam 24 ıstılah ele alınarak açıklanır. Yedinci bölümde fetânın keyfiyeti, vasfı, sofra adabı ve fütüvvete kabul töreninin hususiyetleri izah edilir. Sekinci bölümde şeddin, su ve tuzun hikmetleri ele alınır. Dokuzuncu bölümde fetânın görevleri ve sakınması gereken hususlar yer alır. Onuncu bölümde de fütüvvetin ilklerinden 25 övülen olay ve sonra gelenlerin yaptıkları üç tane sakınılması gereken, sonradan icat edilen cahilce özellik anlatılır.

Kitâbü'l-Fütüvve'ye Göre Fütüvvete Giremeyecek Zümreler

İbnü'l-Mi'mâr, fütüvvete giremeyecek zümreleri ve fütüvvetin şartlarını asıl olarak dördüncü ve kısmen beşinci bölümde ele alır. Dördüncü bölümün başlığı "Sahih Kaynaklardan Hareketle Fütüvvetin/Fütüvvete Girmenin Şartları"dır. Buna göre fütüvvetin sıhhati için gerekli olan altı şart sırasıyla şöyledir: Erkek olmak, büluğa ermek, aklı başında olmak, din sahibi olmak, istikâmetü'l-hâl üzere olmak ve mürüvvet sahibi yani yiğit ve cömert olmak. Bu maddeleri sıraladıktan sonra müellif, her bir maddeyi sebepleriyle birlikte izah etmektedir.

1. Erkek Olmak: Fütüvvete girmenin ilk şartı olarak erkek olmak zikredilmiştir. Kitaba göre erkeklik; şeref ve kemal sahibi olmak demektir. Erkekler; siyasette, hüküm vermede, şahitlikte, mal sahibi olma ve malları muhafaza etme gibi işleri üstlenmekte kadınlardan daha önemli bir yere sahiptir. Kadınlar da evin sahibidir. Ev işleri, evin düzeni kadınlardan sorulur. Kadınların en

hayırlıları dahi erkeklerden daha az sorumluluk yüklenmelidir. Fütüvvet, hiçbir nâkısayı kabul etmemektedir. Nisa Suresi 4/34. âyette de şöyle buyrulmaktadır: "Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdırlar. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yücedir, çok büyüktür." Bu sebeplerden ötürü fütüvvet erkeklere has olup kadınlar fütüvvete kabul edilmemektedir.

2. Büluğa Ermek: Büluğ; vücudun kemale ermesi, aklın aydınlanması, daha doğru kararlar alabilir hale gelmesi demektir. Çocuk artık temyiz çağına gelmiş ve sorumluluk üstlenebilir yaşa ulaşmıştır. Kişi, hukuken de bazı imtiyazlara sahip ve özgür durumdadır. İnsan çocuklukta kendini sınırlayan kayıtlardan uzaktır. Çocukluk; hem vücut hem de zihin olarak acziyet demektir. İyiyi kötüden ayıramadığı ve uyarıları da kavrayamadığı için çocuğun hukukî sorumluluğu yoktur.

Lakin burada farklı bir görüş daha vardır ki büluğa ermemiş olmasına rağmen aklı başında olan çocuklar da alışması maksadıyla fütüvvete kabul edilmişlerdir. Tam anlamıyla bunlara yetki verilmemiş, sadece kuralları öğrenmeleri ve fütüvvete ısındırılmaları sağlanmak istenmiştir. Büyüklerin yanında terbiye edilmeleri amaçlanmıştır. Buna da delil olarak şu hadis getirilmiştir: "Gençlerinizin en hayırlısı, ihtiyarlarınıza benzeyenlerdir. İhtiyarlarınızın en şerlisi de gençlerinize benzeyenlerdir (et-Taberânî, 1995, 4/94)."

İbnü'l-Mi'mâr, çocuğun fütüvvetinin sıhhatiyle ilgili hüküm vermesi istendiğinde şöyle diyebileceğini; çocuğun gücü, fütüvvetin şartlarını ne kadar yerine getirmeye müsaitse o kadarıyla sorumlu kılınması gerektiğini ifade eder.

3. Aklı Başında Olmak: Akıl; doğru kararlar alabilmemiz, doğruyu yanlışı ayırt edebilmemiz ve her şeyi yerli yerince yapabilmemiz için şarttır. Hadiste, "İnsanların en müttakisi en akıllı olanlarıdır. Biz peygamberler, insanların akıl seviyelerine göre hitap etmekle emrolunduk." buyrulur (es-Sülemî, 2001, 1/377). İnsanı güzele sevk eden ve çirkin şeylerden de alıkoyan akıldır. Bu sebeple akıl hastaları asla fütüvvete giremez.

"Peki fütüvvete girdikten sonra insanın aklı zevale uğrarsa ne olur?" sorusuna cevaben de müellif, nasıl ki kişinin müslümanlığına zarar gelmiyorsa

fütüvvetine de zarar gelmeyeceğini belirtmiştir. Çünkü kişinin fütüvvete girdikten sonra aklı zâil olmuştur.

4. Din Sahibi Olmak: Din asıldır, fütüvvet ise fer‘ yani daldır. Bu sebeple dini olmayanın fütüvveti de olamaz. Fütüvvet, şeriata muhalif olmayıp aksine dinin güzel hasletlerinden biridir. Şeriata muhalif olan şeyin fütüvvette olması düşünülemez. İbnü’l-Mi‘mâr, kişinin dinden çıkması halinde fütüvvetten düşeceğini, tekrar dine girmesi durumunda da fütüvvetinin yenilenebileceğini ifade eder.

Eserde ele alınan ilginç bir husus da ehl-i kitab olarak kabul edilen ve İslam hukukunda müşriklerden farklı değerlendirilen Yahudi ve Hristiyanlar’ın fütüvvete girip giremeyeceğine dair konudur. Müellif bu hususta iki görüş bulunduğunu, bir kısım ulemaya göre ehl-i kitabın fütüvvete girebileceğini söylemektedir. İbnü’l-Mi‘mâr, kendisinin de böyle düşündüğünü, ehl-i kitabın fütüvvete girebileceğini ifade etmektedir.

Müellif, insanların din noktasında ikiye ayrıldığını; birincisinin putperestler, ikincisinin de bir semavî dine inananlar olduğunu belirtir. Puta tapanların asla fütüvvete kabul edilemeyeceğini ama bir semavî dine inananların fütüvvet ehli olabileceğini çünkü bunların ilahî kitaplarının ve şeriatlarının olduğunu zikreder.

5. İstikâmetü’l-Hâl Üzere Olmak: İstikâmetü’l-hâl ile müellifin kasdettiği, kişinin ruhî ve fizikî olarak düzgün durumda bulunmasıdır. Fütüvvete girecek kişinin karakterinde bir eksiklik olmaması gerekir. Fütüvvet ehlinin muhannes (eşcinsel) olmaması, ahlaken düzgün olması, yüz karası işler yapmaması icap etmektedir.

İbnü’l-Mimar, muhannes olmamasına rağmen kadınsı hareketlere, tavırlara sahip bir erkeğin fütüvvete girmesinde bir sakınca olmadığını ifade eder.

6. Mürüvvet Sahibi, Yiğit ve Cömert Olmak: İbnü’l-Mi‘mar, fütüvvete girecek kişinin övülen vasıflara sahip olması, haramlardan sakınması gerektiğini, çirkin fiilleri işlemekten utanmayan kişinin de fütüvvete alınamayacağını söyler. Bir kişi sürekli çirkin işler yapıyorsa onun mürüvvet sahibi olmadığına hükmedilmektedir.

“Peki, bir kişinin mürüvvet noktasında bazı eksiklikleri tespit edilirse ne olur?” sorusuna cevaben müellif, eğer kişi bu davranışları karakter haline getirmemiş, devamlı surette çirkin işler yapmıyorsa fütüvvetten düşmeyeceğini;

insanın sürekli aynı hal üzere olamayacağını, mutlak kemal sahibinin yalnızca Allah olduğunu belirtir.

Bu sayılan altı husus, fütüvvetin olmazsa olmaz temel şartlardır. İbnü'l-Mi'mâr bu altı şarta sahip olmayanların asla fütüvvete kabul edilmeyeceğini vurgular. Ayrıca müellif; karısının namussuzluğuna bile bile göz yuman deyyusların, gelecekten haber verenlerin, sihir yapanların, kâhinlerin, müneccimlerin, yol kesici haramîlerin de fütüvvete girmek isteseler bile alınmayacaklarını belirtir.

İbnü'l-Mi'mar bir soruya karşılık olarak kölelerin, fakirlerin, hizmetlilerin, dokumacıların, hacemat yapanların, bekçilerin, madencilerin, çöpçülerin, hamamda çalışanların, uzvu eksik olanların fütüvvete girmesinde bir sakınca olmadığını söyler.

Müellif fütüvveti güzelleştiren, ikmâl eden birtakım hususları da belirtir. Bunlardan bazıları şöyledir: Her türlü beğenilen davranışı sergilemek, sıkıntıda olana yardım etmek, misafire bolca ikram etmek, fütüvvet kardeşlerine yardım etmek, ihsanı yaymak, akrabayı ziyaret etmek, haramlardan kaçınmak, zulmü uzaklaştırmak, cömertliği yaymak, Allah'a gizli ve açık şekilde itaat etmektir.

Kitâbü'l-Fütüvve'ye Göre Fütüvvete Noksanlık Veren Ama Fütüvveti İptal Etmeyen Vasıflar

İbnü'l-Mi'mar, fütüvvet ehlinin mükemmel vasıflara sahip olması gerektiğini ifade ettikten sonra uzunca bir liste halinde bazı meslekleri ve insan tiplerini sayarak bunların fütüvvete zarar vereceğini belirtir. Ancak bu meslekleri yapanların ya da anlattığı karaktere sahip olanların fütüvvetinin iptal edilmeyeceğini, sadece bu hususların fütüvvete noksanlık vereceğini, böyle olanların takip edilerek yanlış yapmamaları yönünde uyarılmaları gerektiğini belirtir.

Kitaptaki sırayla bu meslekler ve hususlar şöyledir: ressamlar, insanların taklitlerini yapan mukallitler, dansçılar, çalgıcılar, hayvan oynatanlar, çöpçüler, tuvaletçiler, şarlatan tipler, süslü erkekler, yalan söyleyenler, laf taşıyanlar, gıybet edenler, iki yüzlüler, talep yokken müşteriyi aldatmak için fiyat artıranlar, ağzı bozuk kişiler, komşusuyla çekişenler, insanları aldatmaya tevessül eden esnaflar, taklit malı süsleyip püsleyerek sunanlar, malın aybını gizleyenler, malını çokça yemin ederek satanlar, at çiftleştirme işinden para kazananlar, sinsice hareket eden beleşçi kişiler, işini geciktirenler, kadın hamamı işletenler, peştemalsiz hamama girenler, hamamda abes yere vakit ge-

çirip oyalananlar, kuşla kumar oynatanlar, maymun oynatanlar, oyun yeri işletenler, çalgı çalanlar, içki içenler, haram olan kıyafetleri giyenler, altın kap ve süs eşyası kullananlar, yol üstünde açıktan yemek yiyenler, insanlar içinde başı açık gezenler, haramlara karşı umursamaz şekilde yaklaşanlar.

Müellif bu saydığı hususlara benzer rezil fiilleri işlemenin fütüvvete zarar vereceğini, bu kişilerin hemen tövbe etmesi ve bu kötü işleri bırakması gerektiğini ayrıca yetkililer tarafından da durumlarının takip edileceğini belirtir.

Fütüvvete kabul edilip edilmeyecek kişiler ve fütüvvetten atılmaya sebep olacak fiillerin fütüvvetnâmeler arasında farklılık gösterdiğini belirtmemiz icap eder. Burada dikkat çeken husus, kimi fütüvvetnâmelere göre bu sayılan mesleklerden ya da özelliklerden bazılarının fütüvvete alınmama şartı olarak kabul edilmesidir. Bu durum değerlendirme ve sonuç kısmında ele alınmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Kaynaklarda ifade edildiğine göre ilk Türkçe fütüvvetnâme, Burgazî'nin 13. yüzyılda kendi ifadesiyle "Türk ıstılahı üzerine" kaleme aldığı eseridir. 13. yüzyılda Arapça olarak kaleme alınan Harputlu Nakkaş İlyasoğlu Ahmed'in *Tuhfetü'l-Vesâyâ*'sı da fütüvvetin kurumsallaşmasına katkı sunan ve Burgazî'yi de etkilemesi bakımından ehemmiyet arz eden bir diğer fütüvvetnâmedir. Alâüddevle-i Simnânî'nin (ö. 1336) eseri de ilk döneme ait Farsça fütüvvetnâmelerden olup fütüvvete giremeyeceklerle ilgili, İbnü'l-Mi'mar'la benzer bilgileri vermesi bakımından önemlidir. 15. yüzyılda kaleme alınan Sabuncuoğlu Şerefeddin'in eseri de bize fütüvvete giremeyecekler hakkında değerli bilgiler sunar.

İbnü'l-Mi'mar'ın *Kitabü'l-Fütüvve*'siyle ilk döneme ait saydığımız bu önemli eserleri, fütüvvete giremeyecek zümreler bakımından mukayese ettiğimizde karşımıza şöyle bir manzara çıkmaktadır:

Burgazî'ye göre kâfir, münâfık, müneccim, içki içen, dellak, tellal, vadesini yerine getirmeyen esnaf, kasap, cerrah, vergi tahsildarı, avcılar, vurguncu stokçular, kovucular, cimriler, gıybetçiler, iftiracılar, hırsızlar fütüvvete giremektedir (Gölpınarlı, 1953, 121-123).

Harputlu Nakkaş İlyasoğlu Ahmed'in *Tuhfetü'l-Vesâyâ*'sına göre çocuklara ısındırmak maksadıyla şedd kuşatılabilir. Köleye de efendisinin izni olmaksızın şedd kuşatılamamakta; ancak efendisinin izniyle kuşatılabilmektedir. Tövbe etmeleri umulduğu için fasıklar, müslüman olmalarından dolayı

fütüvvete kabul edilebilmektedir. Kadınla erkeği buluşturan kişilerse fütüvvete girememektedir. Ayrıca bedeninde kusur olan, kaşı, saçı ve kirpiği kızıl olanla gök gözlü ve yüzünde benekler bulunan kimse de fütüvvete kabul edilmemektedir (Gölpınarlı, 2011, 198-199).

Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre Alâüddevle-i Simnânî'ye ait olan risale, fütüvvet hakkında muhtasar bilgiler vermektedir. Alâüddevle-i Simnânî yaklaşık İbnü'l-Mi'mar'dan 90 sene sonra vefat ettmiştir. Müellifin özellikle fütüvvete kabul edilmeyecek olanları anlattığı bölümü, zikretmemesine rağmen, İbnü'l-Mi'mar'dan ya da İbnü'l-Mi'mar'ın istifade ettiği kaynaklardan aldığını zannetmekteyiz. Alâüddevle-i Simnânî de eserinde erkek olmayı, büluğa ermeyi, aklı başında olmayı, din sahibi olmayı, ruhî ve fizikî eksikliği bulunmamayı ve mürüvvet sahibi olmayı fütüvvete girmek için vazgeçilmez şartlar olarak sıralar. İbnü'l-Mi'mar'dan farklı olarak Simnânî, hayâ sahibi olmayı yedinci şart olarak ekler (Gölpınarlı, 2011, 254-255).

Sabuncuoğlu Şerefeddin de kâfirlere, içi dışı bir olmayan münafığa, müneccimlere, sürekli içki içenlere, tellaklara, dellallara, çul dokuyanlara, kasaplara, cerrahlara, avcılara, bidatçılara, karaborsacılara şedd bağlanamayacağını ifade eder (Köksal-Ayçiçeği, 2020, 121-125). Şedd sahibi kimselerin işledikleri takdirde şeddinin reddedileceği 15 kusur da şunlardır: şarap içmek, zina etmek, livatacılık, kişileri gammazlamak, münafıklık, büyüklenmek, kötü kalplilik, hasetçilik, buğz etmek, yalancılık, sözünde durmamak, emanete hıyanet etmek, nâmahreme şehvet nazarıyla bakmak, başkasının aybını istemek ve yüzüne vurmak, cimrilik. (Köksal-Ayçiçeği, 2020, 119-121).

Dikkat çekici bir durum da İbnü'l-Mi'mâr'ın ehl-i kitabı kâfirlerden ayrı olarak değerlendirmesi, Yahudileri ve Hristiyanları gerekli şartları sağlamaları halinde fütüvvete kabul edilebilecekler arasında saymasıdır. Müellif bu duruma gerekçe olarak Kur'an'da, ehl-i kitabın müşriklerden ayrı bir yere konulduğunu göstermiştir.

Görüldüğü üzere fütüvvetnâmelerde birbiriyle benzeşen kurallar olmakla birlikte birbirinden oldukça farklı hususlar, fütüvvete kabul edilmenin şartları olarak zikredilmektedir. Birinde fütüvvete kabul edilmeme sebebi olarak öne sürülen kural, diğerinde büyük günah olarak görülmekte ama fütüvvetin düşmesine sebep olmamaktadır. Bu tip hareketleri sergileyenlerin takip edilmesi, uyarılması gerektiği ifade edilmektedir. Yaptığımız bu incelemeden hareketle Burgazî ile Sabuncuoğlu Şerefeddin'in ve Alâüddevle-i Simnânî ile İbnü'l-Mi'mar'ın oldukça benzer hususları ele aldıkları anlaşılmıştır. Eserler arasında, fütüvvete kabul edilmeme şartlarıyla büyük kusur olarak görülen şartlar

arasında benzerlik olduğu, kimi eserlere göre kabul edilmeme ya da uzaklaştırılma şartlarının kimisine göre büyük kusur kabul edildiği tespit edilmiştir. İncelediğimiz fütüvvetnâmelere göre fütüvvete kabul edilmeme gerekçeleri ve fütüvvete alınmayacak meslekler alfabetik olarak şu şekilde tespit edilmiştir: aklı başında olmamak, avcılık yapmak, başkasının aybını istemek ve yüzüne vurmak, bedeninde kusur olmak, bidatçılar, büluğa ermemek, büyücülük yapmak, cerrahlık, cimrilik, çul dokuyanlar, dellaklar, deyyuslar, emanete hıyanet edenler, eşcinseller, gıybetçiler, gök gözlü olanlar, hasetçiler, haya sahibi olmayanlar, hırsızlar, içki içenler, iftiracılar, kadınlar, kadınla erkeği buluşturanlar, kafirler, kasaplar, kaşı saçı kızıl olanlar, insanlar arasında kötülük/düşmanlık ve bozgunculuk maksadıyla söz taşıyan kovucular, kötü kalpliler, livata yapanlar, münafıklar, müneccimler, nâmahreme şehvetle bakanlar, ruhî ve fizikî eksiği olanlar, sözünde durmayanlar, tellallar (alıcı ile satıcı arasında aracılık yapanlar), vadesini yerine getirmeyenler, vergi tahsildarları, vurguncu stokçu karaborsacılar, yalancılar, yol kesici haramîler, yüzü benekli olanlar, zina edenler.

Kaynakça

Çatak, Adem. "Şihabüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî İle Şihabüddin Yahya b. Habeş es-Sühreverdî'nin Eserlerinin Karıştırılması Üzerine". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012), 63-81.

Gölpınarlı, Abdülbaki. "Burgâzî ve Fütüvvet-nâmesi". *İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası* 15/1-4 (1953), 76-153.

Gölpınarlı, Abdülbaki. *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2011.

Hartmann, Angelika. "Nâsır-Lidînillâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/ 399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Köksal, M. Fatih. *Ahi Evran ve Ahilik*. Ankara: Kırşehir Valiliği Yayını, 2008.

Köksal, M. Fatih- Gıynaş, Kamil Ali. "Bir Bektaşi Fütüvvetnâmesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 59 (2011), 403-422.

Köksal, M. Fatih. *Ana Hatlarıyla Türk Ahiliği Ahilik-Fütüvvet Yazıları*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2015.

Köksal, M. Fatih-Ayçiçeği, Bünyamin. *İki Fütüvvetnâme Sabuncuoğlu Şerefeddîn Fütüvvetnâmesi Bursalı Hoca Cân Fütüvvetnâmesi*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.

Mustafa Cevad vd. *Kitâbü'l-Fütüvve/eş-Şeyh Ebî Abdillâh Muhammed bin Ebi'l-Mekârim el-Ma'rûf bi-İbni'l-Mi'mâr el-Bağdâdî el-Hanbelî (el-Müteveffâ sene 642 h.)*. Bağdad: Mektebetü'l-Müsenna, 1958.

Ocak, Ahmet Yaşar. "Fütüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/262-265. Ankara: TDV Yayınları, 1996.

es-Sülemî, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin, Muhammed b. Hüseyn. *Hakâiku't-Tefsîr*. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-Evsat*. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1995.

et-Tavîl, Muhammed bin Abdullah bin İbrahim. "Risâletün fi'l-Farki Beyne'l-Hakîkati ve'l-Mecâzi Tasnîf: Muhammed bin Ebi'l-Mekârim bin Hasan bin Câmi' bin el-Mi'mâr el-Bağdâdî el-Hanbelî". *Mecelletü Külliyyeti'd-Dirâsâti'l-İslâmiyyeti ve'l-Arabiyyeti*. 5/4 (2020), 422-456.

et-Tavîl, Muhammed bin Abdullah bin İbrahim. *Muhtasaru Nihâyeti'l-Emel fî İlmi'l-Cedel*. Demmâm: Dâru İbni'l-Cevzî, 2021.